

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΝΑΞΟΣ

Τò κύριον πρόβλημα, τò ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ ἀντιμετωπίζῃ ἡ Ὑπηρεσία ἐν Νάξῳ, εἶναι ἡ περιστολή τῶν καταστροφῶν τῆς ἀρχαιοκαπηλίας, ἥτις εὐνοεῖται ἐκ τῆς κατὰ τὸν συρμόν τῶν τελευταίων χρόνων μεγάλης ζητήσεως πρωτοκυκλαδικῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ ἐκ τῆς εὐκολίας ἀνασκαφῆς τῶν προϊστορικῶν τάφων εὐρισκομένων εἰς μικρὸν βάθος ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ὥστε νὰ ἀποκαλύπτονται μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῆς γεωργικῆς καλλιεργείας. Ἄλλωστε εἰς τὴν νήσον ὑπάρχει παλαιὰ παράδοσις τυμβωρυχίας.¹

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1961 ἤρχισαν νὰ ἐνεργοῦνται προληπτικαὶ ἀνασκαφαὶ ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον τῆς νήσου, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα εἶχε διακοπῇ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλ. Στεφάνου. Δυστυχῶς ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια περιωρισμένη τοπογραφικὴ γνῶσις τῆς ὑπαιθρου δὲν ἐπέτρεψαν, ὥστε αἱ ἀνασκαφαὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς μεγάλην κλίμακα, ὅπως ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη. Σημαντικὴν ἐπίδρασιν διὰ τὴν διάσωσιν ἀρχαίων εὐρισκομένων εἰς τὰς χεῖρας τῶν χωρικῶν ἤσκησε καὶ ἡ ἴδρυσις Ἀρχαιολογικῆς Συλλογῆς ἐν Ἀπειράνθῳ, ἥτις διήγειρε τὴν τοπικὴν φιλοτιμίαν καὶ εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα περιέλαβε μέγαν ἀριθμὸν ἐν πολλοῖς ἀξιολόγων ἀντικειμένων. Μεταξὺ τούτων τὸ σημαντικώτερον ἀπόκτημα ἦσαν αἱ πλάκες μετ' ἐπικρούστων παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἄγνωστον μέχρι τοῦδε κεφάλαιον τῆς πρωτοκυκλαδικῆς εἰκονογραφίας.² Εἰς τὴν ὅλην προσπάθειαν τῆς Ἐφορείας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεκτίμητον συμβολὴν προσέφερεν ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ ἀκαταπόνητος ἐρευνητικὴ δραστηριότης τοῦ συνταξιούχου καθηγητοῦ κ. Μ. Μπαρδάνη.

Ἡ κυριώτερα ἀνασκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὸ διαρρεῖσαν ἔτος ἐνεργήθη εἰς τὴν παρὰ τὸ χωρίον Τσικαλιὰρὶ τῆς Τραγαίας ἐκτεταμένην νεκρόπολιν ὑστερογεωμετρικῶν καὶ πρωϊμῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων. Ἐπίσης παρὰ τὸ χωρίον Μέλανες ἀνεσκάφη εἰς ἀγροτικὸς συνοικισμὸς κλασσικῆς ἐποχῆς καὶ ἤρχισαν δοκιμαστικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν

ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς νήσου, πρὸς Ν. τοῦ ὄρμου τῆς Μουτσούνας. Εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην τὰ πρωτοκυκλαδικὰ νεκροταφεῖα ἢ μεμονωμένα συστάδες τάφων ἀπαντοῦν πυκνὰ εἰτε κατὰ τὴν ἀκτὴν εἰτε εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ σημαντικώτερον νεκροταφεῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν μικρὰν πεδιάδα τῆς Μάρκρης. Πλὴν τῶν ἐξήκοντα τάφων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνασκαφῇ παρὰ τοῦ Κλ. Στεφάνου,³ τρεῖς περίπου δεκάδες ἐσυλήθησαν πρὸ διετίας παρ' ἀρχαιοκαπηλῶν. Εἰς τὴν περιοχὴν Λυγαρίδια νοτιώτερον, εἰς θέσιν «Στενό», ἡ ἐμφύτευσις ἐλαιῶνος κατὰ τὰ προπολεμικὰ ἔτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν ἀρκετῶν δεκάδων τάφων, καθὼς δεικνύει τὸ πλῆθος τῶν πλακῶν, αἵτινες ἔχουν χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν κατασκευὴν μανδροτοίχων. Ἄλλοι δεκαπέντε περίπου τάφοι ἔχουν συληθῇ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μουτσούνας, ἐπὶ τῆς κλιτύος, ἥτις κεῖται πρὸς Δ. τῆς θέσεως, ἔνθα εἶχεν ἐνεργηθῇ ἡ παλαιὰ ἀνασκαφὴ τοῦ Κλ. Στεφάνου. Εἰς ἐπιχειρηθεῖσαν μικρὰν ἔρευναν εὐρέθη ὅτι ὑπελείπετο εἰς μόνον ἀσύλητος τάφος. Εἶχε σχῆμα σχεδὸν ὀρθογώνιον μῆκ. 0,72 καὶ πλάτ. 0,50 μ. — τὸ βάθος ἦτο μικρόν, μόλις 0,30 μ. Τὰ τοιχώματα ἀπετέλουν, ὡς συνήθως, πλάκες ἐκ σχιστολίθου καὶ δι' ὁμοίας πλακὸς ἦτο ἐστρωμένον καὶ τὸ δάπεδον (Πί ν. 638 δ). Τὰ ὀλίγα σφῶζόμενα λείψανα ὀστέων ἐδείκνυν ὅτι ὁ νεκρὸς εἶχε ταφῇ εἰς τὴν τυπικὴν διὰ τὴν ἐποχὴν στάσιν ὀκλάζοντος. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν μόνον δύο θαλάσσια κογχύλια καὶ μία λεπίς ὀψιανθοῦ. Εἰς τὴν μικρὰν ἐπίπεδον ἔκτασιν ὑπεράνω τῶν τάφων διεπιστῶθησαν λείψανα μικρᾶς προϊστορικῆς ἐγκαταστάσεως, ἀλλ' ἡ καταστροφὴ ἐκ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς ἐξαγωγῆς λίθων δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ἀφήσει πολλὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν τῶν. Εἰς τὸν χώρον περισυνελέγη μία χαλκὴ σμίλη.

Λυγαρίδια

Δύο χλμ. περίπου πρὸς Ν. τῆς Μουτσούνας εἰς τὰ πρηνῇ τῆς ὄχθης τοῦ διαρρέοντος τὴν περιοχὴν χειμάρρου εἶχε πρὸ δεκαετίας ἀποκαλυφθῇ καὶ συληθῇ εἰς ἰδιόρρυθμος μυκηναϊκὸς τάφος. Ἐκ τῶν ἀγγείων, τὰ ὁποῖα εὐρέθη περιέχων, διεσώθη, διότι τὰ ἄλλα ἐθραύσθησαν παρὰ τῶν χωρικῶν, ἐν θήλαστρον, τὸ ὁποῖον τελικῶς εἰσέχθη εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τῆς Ἀπειράνθου. Ἡ ἐπιφάνεια φέρει κόσμησιν ἐκ καστανοῦ γανώματος ταινιδῶν καὶ χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙ Γ ἐποχὴν. Ὁ καθαρισμός τοῦ χώρου ἐπέ-

1. ΠΑΕ 1903/4, σ. 53.

2. Δημοσιεύονται παρὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Χ. Ντούμα εἰς τὸ ΑΔ 20 (1965) Μέρος Α', σ. 41 - 64.

3. ΠΑΕ 1906, σ. 86.

τρεψε νὰ ἐξακριβωθοῦν αἱ λεπτομέρειαι τῆς μορφῆς τοῦ τάφου (Πί ν. 640 β). Ἦτο ὀρθογωνίου σχήματος καὶ εἶχε μῆκ. 2.11 καὶ πλάτος 0.99 μ. Τὰ τοιχώματα ἦσαν κτιστὰ διὰ πλακοειδῶν λίθων (εἰς τὴν μίαν πλευρὰν σφύζονται εἰς ὕψ. 0,56 μ.) καὶ ἐσχημάτιζον ἄνω κατ' ἐκφορικὸν τρόπον καμάραν, τῆς ὁποίας τὸ ὕψος δὲν πρέπει νὰ ὑπερέβαινε τὰ 1.35 μ. Ἡ εἰσοδος ἐκλείετο διὰ μεγάλης πλακῆς. Κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου, εἰς ἔκτασιν 1,75 μ., ὑπῆρχε στρώμα λευκοκιτρίνου χρώματος πλήρες ὀστράκων ὑστερομυκηναϊκῶν ἀγγείων, ποικίλων σχημάτων, ἀτινα προήρχοντο προφανῶς ἐξ ἀπορρίψεων.

Ὁ μυκηναϊκὸς συνοικισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκεν ὁ τάφος, εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁμαλὴν ἔκτασιν ὑπεράνω τοῦ χειμάρρου, ἥτις εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς ἐντοπίους ὑπὸ τὸ ὄνομα «Καρβουνόλακκοι». Εἰς τριήμερον δοκιμαστικὴν ἔρευναν ἀπεκαλύφθησαν δύο δωμάτια παραπλεύρως ἀλλήλων κείμενα, τὰ ὁποῖα φαίνεται νὰ ἀποτελοῦν τμήμα μεγαλύτερας οἰκίας (Πί ν. 639 α). Ἀμφότερα εἶναι προστὰ ἐκ Ν. Μῆκος ἔχουν κατὰ τὴν μεσοτοιχίαν 4.60 μ. καὶ πλάτος τὸ μὲν ἀνατολικὸν 1.44 - 1.86 μ., τὸ δὲ δυτικὸν 1.39 - 2.38 μ. Τὸ πάχος τῶν τοίχων κυμαίνεται ἀπὸ 0,45 - 0,64 μ. Κατὰ μῆκος τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ πρώτου δωματίου διήκει κτιστὸν διὰ λίθων πεζούλιον, πλάτους 0,88 - 1.30 μ. Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ δευτέρου δωματίου ὑπάρχει ἐστία κειμένη εἰς ἀνυψωμένον ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον σχηματίζουν μικραὶ πλάκες καθέτως τοποθετημέναι πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων (Πί ν. 639 β). Δύο ἄλλαι πλάκες ἀποτελοῦν τὴν στῶσιν τοῦ πρὸς τὸν μεσότοιχον δεξιὸν τμήματος. Εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ δωματίου σφύζεται τὸ κατώφλιον, μεγάλη πλάξ μῆκ. 1.34 καὶ πλάτ. 0,40 μ. Κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ δωματίου ἀπεκαλύφθη ἐπίσης μικρὸς παιδικὸς τάφος. Διαστάσεις εἶχε 0,87 πρὸς 0,52 μ. καὶ βάθος 0,22 μ. Εἰς τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν, πρὸς τὴν ΒΔ. γωνίαν ἴστατο μία ὑψηλότερα τῶν ἄλλων πλάξ, ἥτις ὑπερεῖχε τοῦ τάφου κατὰ 0,15 μ. ἐν εἰδει μικροῦ σήματος (Πί ν. 640 α).

Ἡ εὐρεθεῖσα εἰς τὸ κτήριον κεραμικὴ ἀνάγεται εἰς τὴν ΥΕ III Γ ἐποχὴν. Συνίσταται αὕτη εἰς ὀστρακα μεγάλων ἀγγείων φέροντα κόσμησιν διὰ ταινιῶν κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦ «σιτοβολῶνος» καὶ εἰς τεμάχια ἀπλῶν ὑσιπόδων κυλίκων.

Κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν πυκνότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν διασπορὰν τῶν πρωτοκυκλαδικῶν συνοικισμῶν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς νήσου, ἡ ἀνάπτυξις ἐνὸς σημαντικοῦ κέντρου εἰς τὴν θέσιν τῆς πόλεως τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἴσως καὶ ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας εἰς τὰς

νήσους τοῦ Αἰγαίου φαίνεται ὅτι ἀπερρόφησαν τὴν ζωὴν τῆς ὑπαίθρου. Ἡ μόνη ἄλλη γνωστὴ μυκηναϊκὴ ἐγκατάστασις εἶναι ὁ συνοικισμὸς τῆς Ριζοκαστελιάς.⁴ Διαπιστώνεται ἤδη ὅτι καὶ αἱ πεδινὰ ἐκτάσεις τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ὄρμον τῆς Μουτσούνας προσεῖλκυσαν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς μικροῦ ἀγροτικοῦ συνοικισμοῦ.

Ἁγιάσος

Εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς Νάξου δύο πρωτοκυκλαδικὰ νεκροταφεῖα ἔχουν συληθῇ ὄχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς θέσιν Ροός, ὅπου εἶχε παλαιότερον ἐνεργῆσαι ἀνασκαφὰς ὁ Κλ. Στέφανος, καὶ Ἁγιάσον (Πί ν. 641 α). Ἐνταῦθα μόνον εἰς τάφος διεσφύζετο ἀσύλητος, ἀλλ' οὐδὲν κτέρισμα περιεῖχε (Πί ν. 641 β). Ἦτο τοῦ συνήθους τραπεζοειδοῦς σχήματος καὶ εἶχε τὴν στενὴν πλευρὰν κτιστὴν. Μῆκ. κατὰ τὴν μακρὰν πλευρὰν 0,94, πλάτ. 0,53 καὶ βάθ. 0,57 μ. Τὸ δάπεδον ἦτο πλακόστρωτον καὶ ἄλλη πλάξ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν ὑπῆρχεν ἐν εἰδει προσκεφαλαίου. Ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ εὐρίσκετο εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν.

ΔΗΛΟΣ

Αἱ ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι τῆς Δήλου ἀπὸ ἐτῶν ἔχουν περιέλθει εἰς στασιμότητα διὰ τὴν συνεχιζομένην ἔλλειψιν ἀρχιτεκτονικῶν μελετῶν. Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἐξηκολούθησαν μόνον αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν ψηφιδωτῶν, ὅπου εἶχε χαλαρωθῇ ἡ συνοχὴ τῶν ψηφιδῶν πρὸς τὸ ὑπόστρωμα. Εἰς τὸ Μουσεῖον ἡ ἀνιδρυσίς ἐπὶ βάθρων τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ κλασσικῶν γλυπτῶν πλησιάζει νὰ συμπληρωθῇ. Ὁ χώρος, ὁ ὁποῖος διατίθεται διὰ τὴν ἐκθεσιν, εἶναι φυσικὰ ἀνεπαρκὴς καὶ ἡ τακτοποίησις ἔχει ἐν τινι μέτρῳ προσωρινὸν χαρακτῆρα. Τὰ γλυπτὰ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν τῆς βορείας πτέρυγος, ἥτις ἐκλείσθη διὰ τὸ κοινόν. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ ἐκτεθοῦν αἱ τοιχογραφίαι καὶ ἡ ἑλληνιστικὴ κεραμικὴ καὶ μικροτεχνία, καθὼς καὶ τὰ ἀττικά μελανόμορφα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ Ἡραίου. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Μουσείου, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ περιορισμὸς τῆς ἐκθέσεως δὲν ἔχει ποσοτικὴν μόνον σημασίαν, ἀλλὰ συνιστᾷ ἀπώλειαν τῆς ἰδιομορφίας τοῦ χαρακτηροῦ του, κατέστη πλέον ἐπιτακτικὴ.

4. Μυκηναϊκὰ ὀστρακα ἔχουν περισυλλεγῇ καὶ ἀπὸ τὸ ὕψωμα Βίγλα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πολίχνης. Ἀλλὰ σημαντικὸς συνοικισμὸς δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρξε.

ΚΕΩΣ

Μετά την αποκάλυψιν τῶν δύο ἀρχαϊκῶν ναῶν τῆς Κερθαίας, ἥτις ἐπραγματοποιήθη πρὸ διετίας παρὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Χ. Ντούμα, αἱ ἐργασίαι διαμορφώσεως τοῦ χώρου κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἀπέβλεπον κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐξακριβώσιν τῆς θέσεως καὶ τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν σφύζεται, τοῦ θεάτρου τῆς πόλεως. Τὸ θέατρον τῆς Κερθαίας ἔχει σημειωθῆ εἰς τὸν παλαιὸν χάρτην τοῦ Brönsted μὲ τὴν πληροφορίαν ὅτι δὲν φαίνεται νὰ εἶναι σημαντικόν, ἀλλ' ἔκτοτε οὔτε ἐμελετήθη οὔτε μνημονεύεται ἐξ αὐτοψίας. Τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κοίλου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εἶχε καλυφθῆ διὰ μανδροτοιχῶν καὶ καταστῆ ἀθέατον. Κατὰ τὴν διάλυσιν τῶν μανδροτοιχῶν εὐρέθη νὰ ἔχη ὑποστῇ μεγάλην καταστροφὴν, διότι κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν ἐντοπίων εἶχον ἐξαχθῇ παλαιότερον λίθοι ἐκ τῶν ἐδωλίων πρὸς στέγασιν τοῦ παρὰ τὴν θύλασσαν ναυδρίου τῆς Παναγίας (Πί ν. 638 α.).

Τὰ ἐδῶλια τοῦ κοίλου εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ μεγάλων πλακῶν (τὸ μήκος των φθάνει τὰ 3.20 μ.) ἐκ πρασινωποῦ σχιστολίθου, αἵτινες ἐδράζονται ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς τραπεζοειδῶν ἀσβεστολίθων. Τὸ ὕψος τούτων εἶναι 0,36 μ. Κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ κοίλου ἀπεκαλύφθη καὶ ἡ κλιμαῆ, ἥτις χωρίζει τὰς κερκίδας. Ἐχει πλάτος 0,66 μ. καὶ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἐδωλίων διάστημα ἀντιστοιχοῦν, ὡς συνήθως, δύο βαθμίδες. Εἰς ἀνοίγεισαν ἐγκαρσίως τάφρον, διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ, ἐὰν ἡ συνέχεια τοῦ κοίλου ἐσφύζετο ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἀπεκαλύφθησαν πέντε σειραὶ ἐδωλίων καὶ ἐν συνεχείᾳ μία βαθμὶς ὕψ. 0,58 μ. (Πί ν. 638 β.). Εἰς ἀπόστασιν 0,38 μ. ὑπάρχει χαμηλὴ κατασκευὴ ἐν εἶδει θωρακείου περιβάλλοντος τὴν ὀρχήστραν. Τὸ δάπεδον τοῦ μεσολαβούντος πρὸς τὴν τελευταίαν βαθμίδα διαδρόμου εἶναι πλακόστρωτον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ θεάτρου, καλυφθὲν ὑπὸ τῶν χωμάτων, διατηρεῖται καλῶς, ἐὰν δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνέπαφον. Ἀλλὰ, διὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποκάλυψις, ἀπαιτεῖται προηγουμένως ἀπαλλοτριώσεις τοῦ ἀγροῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκτείνεται τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα.

Τὸ θέατρον τῆς Κερθαίας εἶναι μικρὸν καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀπλῆ, χωρὶς ἀξιώσεις. Ἀλλ' ἀκριβῶς ὁ χαρακτήρ αὐτός, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰ μέτρα τῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως καὶ τὰς μορφολογικὰς ἀναλογίας τοῦ τοπίου, προκαλεῖ σήμερον τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἀνεζητήθησαν κατόπιν τὰ ἐρείπια τῆς δι' ἀρχαίου ὕλικου, ἴσως ναοῦ τῆς Δήμητρος, κτισθεῖ-

σης ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνασκαφῇ παρὰ τοῦ Graindor⁵, ἀλλ' ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὴν διαρρεύσαναν πεντηκονταετίαν. Τὰ ἐρείπια εὐρέθησαν εἰς βάθος 3.50 μ. ἐντός τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου Βαθυπόταμος.

Ἀπεκαλύφθη τμήμα τοῦ πλακοστρώτου διαπένου, ὡς καὶ τέσσαρες κίονες, οἵτινες εἶχον καταπέσει ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐξήχθη ἐν δωρικὸν κιονόκρανον. Μετὰ τὴν ἐπιστήμανσιν τῆς θέσεως, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ μόνιμος ἀποκάλυψις τῶν ἐρειπίων καὶ συστηματικώτερα ἀνασκαφῇ τοῦ χώρου, πρέπει νὰ ἐπιχειρηθῇ πλέον ἡ ἐκτροπὴ τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου. Ἡ ἐρευνα αὕτη εἶναι ἀναγκαία, διότι ὁ ἀρχαῖος ναὸς φαίνεται ὅτι προηγήθη τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς θέσιν⁶, καθὼς δεικνύει καὶ ἡ λάξευσις τοῦ βράχου κατὰ τὴν νοτίαν παρεῖαν τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου πρὸς δημιουργίαν ἐλευθέρου χώρου.

Ὑψηλὰ εἰς τὸ ἄνδρον, ὅπου εἶχεν ὀλοκληρωθῇ ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς (DD), ὑπελείπετο νὰ καθαρισθῇ ὁ χώρος ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν χωμάτων κατὰ τὴν βορείαν καὶ δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸν χώρον τοῦτον ὑπῆρχον ἀρκετοὶ χριστιανικῶν χρόνων τάφοι (Πί ν. 638 γ.). Οἱ περισσότεροι ἐκαλύπτοντο δι' ἡμικυλινδρικής κατασκευῆς ἐκ μικρῶν λίθων, ἥτις ἔφερον ἐξωτερικῶς στῤῥωμα ἀσβεστοκονιάματος. Ἡ νοίχθη δοκιμαστικῶς εἰς μικρὸς τάφος, διαστάσεων 0,88 πρὸς 0,33 μ. Εἶχε κτιστὰ τοιχώματα καὶ ἐκαλύπτετο διὰ πλακοειδῶν λίθων ὁσῶν ὀλίγα ἴχνη εὐρέθησαν. Ὁ βράχος, ὅστις ὑψοῦται κατὰ τὴν δεξιάν πλευρὰν τοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ χώρου, ἔχει λαξευθῇ, ὥστε νὰ σχηματίζονται κατὰ μῆκος βαθμίδες.

Τὰ λείψανα τοῦ κτιρίου D, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἴδει καὶ ὁ Graindor φαίνεται ὅτι ἔχουν ἐξαφανισθῇ, ἀλλ' ὁ καθαρισμὸς τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν σημειώνεται, δὲν ἐφθασεν ἔως τὸ τέλος. Ἀπὸ τὸ κτήριο τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προέρχονται πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη δωρικοῦ θριγκοῦ, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν εἰς τὸν χώρον πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ ἢ εἶχον καταπέσει ἀπὸ τὸ ἄνδρον, ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως.

1) Πλᾶξ ἐπιστυλίου ὕψ. 0,16, μήκ. 0,945 μ.· οἱ κανόνες, μήκ. 0,275 μ., δὲν φέρουν σταγόνες.

2) Πολλὰ τεμάχια διαζώματος ἀποτελούμενα ἐκ τριγλύφου καὶ συμφυοῦς μετόπης. Εἰς τὸ μεγαλύτερον σφάζονται δύο τρίγλυφα. Ὑψ. 0,435, μήκ. πάλιν 0,945 μ. Τὸ πλάτος τοῦ τριγλύφου εἶναι 0,275, τῆς μετόπης 0,39 μ.

5. BCH 1905, σ. 330. κ. ε.

6. Ἀποψις τοῦ Graindor ἑ δ.

3) Τεμάχια γείσου· ύψ. τοῦ μετώπου 0,12 μ. Αἱ πρόμοχοι φέρουν τρεῖς σειράς σταγόνων.

Πρὸς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτὰ μέλη, τὰ ὁποῖα δεικνύουν ἐλληνιστικούς χρόνους, συναντῇ καὶ ἓν δωρικὸν κιονόκρανον διαμ. 0,46 καὶ ὕψ. 0,28 μ. Τὸ ὑποτραχήλιον φέρει ραβδώσεις μόνον κατὰ τὸ ἡμισυ τῆς περιφερείας. Τὸ κτήριον D φαίνεται ὅτι ἦτο στοά, ὡς ἡ παλαιότερα γνώμη τοῦ Brönssted, καὶ ὄχι ναὸς.

Εἰς τὸν στυλοβάτην τοῦ ναοῦ DD μεταξὺ τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες εἶναι ἐγχάρακτοι, ὑπάρχουν καὶ αἱ ἐξῆς :

ΝΙΚΩΝ
CΩCΙΑC
ΚΗΤΩΝ ΚΑΛΟΣ

Ὁ καθαρισμὸς τέλος ἐνὸς στρώματος χωμάτων κάτω ἀπὸ τὸν βράχον, ὅπου κεῖται τὸ κτήριον O, τὰ ὁποῖα προφανῶς προέρχονται ἀπὸ παλαιὰν ἀνασκαφῶν, ἀπέδωκε πλῆθος ὀστράκων κορινθιακῶν καὶ ἀττικῶν ἀγγείων, μελανομόρφων καὶ ἐρυθρομόρφων, χρήσιμον διὰ μίαν πρώτην γνώσιν τοῦ κεραμικοῦ ὕλικου τῆς ἀρχαίας Κέω.

ΠΑΡΟΣ

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Πάρου συνεπληρώθη ἐντὸς τῶν δύο αἰθουσῶν καὶ τοῦ προθαλάμου ἡ ἔκθεσις τῶν ἀρχαϊκῶν γλυπτῶν, καθὼς καὶ τῶν σημαντικωτέρων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Διὰ τὰ εὑρήματα τοῦ Δηλίου καὶ τὰ προϊστορικὰ κατεσκευάσθησαν τέσσαρες προθήκαι. Αἱ πλάκες μὲ τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὸ κιονόκρανον τοῦ μνημείου τοῦ Ἀρχιλόχου ἐκτίθενται εἰς τὴν στοάν, καθὼς καὶ εἰς κορμὸς Ἰππου τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ καὶ διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ. Ἀλλ' ὁ χώρος τοῦ Μουσείου, τοῦ ὁποίου τὰ σχέδια εἶχον γίνῃ καὶ ἡ οἰκοδομὴ ἀρχίσει πρὸ τοῦ πολέμου, εἶναι ἀνεπαρκής, διὰ νὰ περιλάβῃ τὸ διαρκῶς αὐξανόμενον ὕλικόν, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἐργασίαι τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς ἐδῶσαν σημαντικὴν προσφορὰν. Λήγοντος τοῦ ἔτους ἤρχισεν — τὸ Μουσεῖον τῆς Πάρου εἶχε κατὰ τοῦτο καλὴν τύχην — ἡ ἀνέγερσις νέας μεγάλης αἰθούσης, ἡ ὁποία καὶ θὰ ἐπερνεύῃ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐκθέσεως.

Τὰ ἀξιολογώτερα κινητὰ εὑρήματα τοῦ ἔτους προέρχονται ἐξ Ἀντιπάρου καὶ εἶναι :

1) Τὸ ἄνω ἡμισυ τοῦ κορμοῦ ἀρχαϊκῆς κόρης· φέρει χιτῶνα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σχηματίζονται εἰς δέσμας ἐγχάρακτοι κυματοειδεῖς πτυχαί· ἡ ἀριστερὰ κάμπτεται ὑπὸ τὸ στήθος. Ὑψ. 0,42 μ. Ἐνθυμίζει τοὺς κορμούς τῆς Χίου, ἀλλ' εἶναι νεώτερον.

2) Τὸ ἄνω ἐπίσης ἡμισυ τοῦ κορμοῦ ἀρχαϊκοῦ κούρου. Ὁ ἀριστερὸς βραχίον εἶναι ἀποκεκρυμμένος. Ὑψ. 0,36 μ.

ΤΗΝΟΣ

Παραλλήλως ἤρχισεν ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐκθέσεως εἰς τὸ νέον Μουσεῖον τῆς Τήνου. Τὸ κτήριον ἀνηγέρθη δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας συμφώνως πρὸς σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Χ. Μπούρα. Εἰς τὴν κεντρικὴν αἶθουσαν ἐξετέθησαν οἱ πίθοι καὶ ἀμφορεῖς μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων ἀπὸ τὸ ἀρχαϊκὸν ἱερὸν εἰς Ξώμπουργον. Εἰς τὴν πρώτην τῶν δύο πλαγίων αἰθουσῶν ἐστήθησαν ἐπὶ βάθρων αἱ ἐπιτύμβιοι στήλαι τοῦ 5ου καὶ 4ου αἰῶνος, εἰς τὴν δευτέραν τὰ ἑλληνικὰ ἢ ρωμαϊκὰ μικροῦ μεγέθους γλυπτά. Τὰ μεγαλύτερα γλυπτά ἀπὸ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἀμφιτρίτης, καθὼς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ πρόκειται νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὸ περιστύλιον τῆς αὐλῆς.

Ν. Σ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

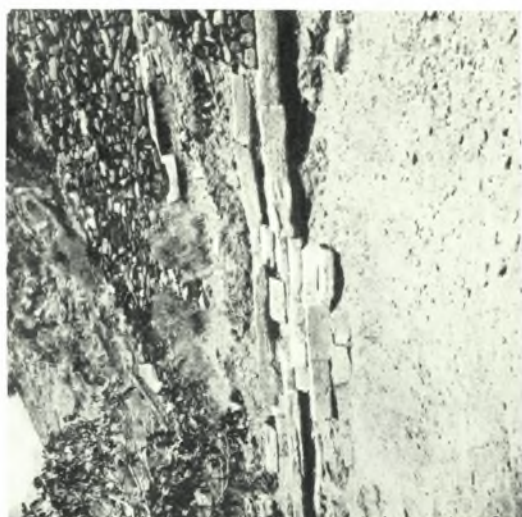
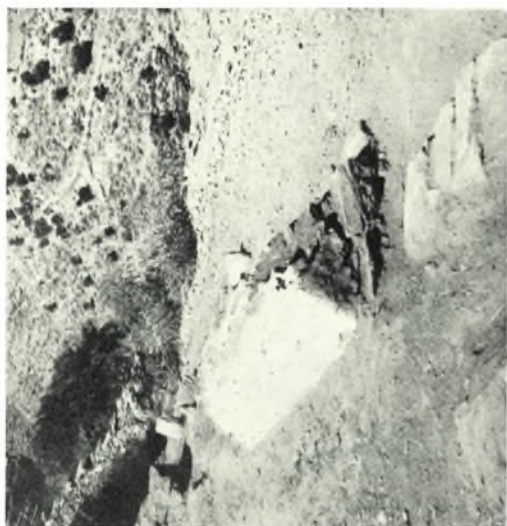
*

ΜΗΛΟΣ

Κατὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τῆς νήσου Μήλου, εἰς τὴν θέσιν Καλόγριες τοῦ Χάλακα (Πί ν. 642 α' Σχ ἐ δ. 1) καὶ ἐπὶ τῆς ΒΑ. κλιτύος χαμηλοῦ λόφου, ἀπέχοντος περὶ τὰ 1500 μ. τῆς ἀκτῆς, ὁ Ἀγγλος ἀρχαιολόγος κ. C. Renfrew παρητήρησε τάφους ἐνὸς πρωτοκυκλαδικοῦ νεκροταφείου. Κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου ἐνηργήθη δι' ἐξ ἡμερομισθίων μικρὰ δοκιμαστικὴ ἔρευνα,¹ τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα εἶχον ὡς ἐξῆς :

Οἱ τάφοι τοῦ ὡς ἄνω νεκροταφείου ἔκειντο ἐντὸς τοῦ χώρου ὀρυχείου καολίνης, μὴ εὐρισκομένου ἐν ἐνεργείᾳ. Συμφώνως πρὸς πληροφορίαν τῶν ἐντοπίων, κατὰ τὰς ἐργασίας ἐκσκαφῆς τοῦ ὀρυκτοῦ πρὸ 5 - 6 ἐτῶν, ἤλθον εἰς φῶς τάφοι, οἱ ὅποιοι κατὰ μέγα μέρος ἐσυλήθησαν, πολλοὶ δὲ καὶ κατεστράφησαν. Οἱ διασωθέντες τάφοι εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ ἐρευνήσεως ἐκτάσεως 30 x 26 μ. ἐσημειώθησαν δώδεκα τάφοι (Πί ν. 642 α, 643 β' Σχ ἐ δ. 2), ὧν ὁ εἰς μόνον ἦτο ἀσύλητος. Οὗτοι ἦσαν τοῦ γνωστοῦ κυκλαδικοῦ τύπου, ἦτοι τραπεζοειδεῖς, ἐσκαμμένοι ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ πετρώματος, τὰς πλευράς ἐσχηματίζον καθέτως τοποθετημένοι πλά-

1. Εἰς αὐτὴν, ὡς καὶ εἰς τὰς κατωτέρω ἀναφερομένας ἄλλας ἐρεῦνας εἰς Μήλον καὶ Κίμωλον, ἔλαβε μέρος ὡς βοηθὸς ὁ κ. Α. Ἀντωνιάδης, φοιτητὴς ἀρχαιολογίας.

α - β. Κέως. Τμήμα τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου ἐν Καρθαίᾳ καὶ ἐδῶλια αὐτοῦ, γ. Χριστιανικοὶ τάφοι πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Καρθαίᾳ, δ. Νάξος. Πρωτοκυκλαδικὸς τάφος εἰς περιοχὴν Μουτσούνας

Νάζιος. Λυγαρίδια : α - β. Μυκηναϊκή οίκια καί τμήμα αὐτῆς

Νάξος. Λυγαρίδια : α. Τάφος εις την Μυκηναϊκὴν οἰκίαν, β. Θαλαμοειδὲς τάφος

Νάξος. *Αγιασός : α - β. Πρωτοκυκλαδικοί τάφοι